1

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

1

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间歌谣. 1/《维吾尔民间文学大典》编委会编. - 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 2006.2(2007.3重印)
(维吾尔民间文学大典)
ISBN 978 - 7 - 228 - 09830-9

Ⅰ.维… Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族 - 民歌 - 作品集 - 中国 - 维吾尔语(中国少数民族语言)
Ⅳ.I277.291.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第010498号

策　　划: 阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑: 艾合买提.伊明
责任校对: 阿布勒孜.阿巴斯 等

维吾尔民间歌谣 — 1 (维吾尔文)

《维吾尔民间文学大典》编委会 编

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐解放南路 348 号 邮编: 830001)
新疆新华书店发行
新疆新华印刷二厂印刷
880×1230 毫米 32 开本 9.625 印张 2 插页
2006年 2月第1版 2007年3月第2次印刷
印数: 4,001-6,000

ISBN 978-7-228-09830-9 定价: 15.00元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى — 1

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 ـ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر، 32/1
باسما تاۋىقى: 9.625 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2006 ـ يىلى 2 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىلى 3 ـ ئاي 2 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 4,001–6,000
ISBN 978-7-228-09830-9
باھاسى: 15.00 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن

ئۈرۈمچى

2006-يىلى

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

مۇندەرىجە

تارىخىي قوشاقلار 1
سۇتۇق بۇغراخان ھەققىدىكى قوشاقلار.............. 3
سادىر پالۋان قوشاقلىرى........................ 5
ئابدۇقادىر داموللا ھەققىدە 44
گۇلەمخان قوشىقى 49
زىنداندىكى توختاخۇن......................... 53
شېرىپ بوجاڭ 58
خاڭ قوشىقى 73
لاشمانلىق قوشاقلىرى 92
كۆچ - كۆچ قوشىقى 116
سارى جاز قوشىقى 124
ئۆتمۈشتىكى زۇلۇملار 126
شىڭشىسا ھەققىدە 145
نوم ھەققىدە قوشاق......................... 148
باياندىي ئۇرۇشى ھەققىدە.................... 152

ئەمگەك قوشاقلىرى......................155
ئورما ناخشىسى......................157
خامان قوشىقى......................162
ئۆستەڭ ناخشىسى......................167
كارىزچىلار قوشىقى......................169
كېۋەز چاغلاش قوشىقى......................172
قوغۇن ھەققىدە......................174
پادىچى قوشاقلىرى......................176
دودىشاڭ قوشاقلىرى......................183
كانچىلار قوشىقى......................185
ھارۋىكەش قوشاقلىرى......................189
ئوۋچى قوشاقلىرى......................217
چاقچىلار قوشىقى......................224
ئەبجەش قوشاقلار......................231

تارىخىي قوشاقلار

تارىخىي قوشاقلار

سۇتۇق بۇغراخان ھەققىدىكى قوشاقلار

1

سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان[1]،
سىزگە ئويۇن سالدۇق بىز.
ئويناپ ـ ئويناپ قىز ـ ئوغۇل،
ئەمدى قېرىپ قالدۇق بىز.

2

جان قارلىغاچ، قارلىغاچ،
ئوڭ دولامغا قونساڭچۇ.
ئۇلۇغ بۇغرا ئاتامغا
مەندىن سالام ئېيتساڭچۇ!

3

ئەجەبمۇ ياراشىپتۇ
قارا ئاتىنىڭ قاشقىسى.

① سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان — ئۇيغۇر خانى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان شەنىگە توقۇلغان قوشاق ۋە ناخشىلار كەڭ تارقالغان بولۇپ، ھازىرغا قەدەر خەلق ئىچىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ ئېيتىلىپ كەلمەكتە. يۇقىرىقى قوشاقلار ئەنە شۇلارنىڭ بىر قىسمى. بۇ قوشاقلارنىڭ بىر بۆلىكى 1934 ـ يىلى تاشكەنتتە نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇر ئەل ئەدەبىياتى»دىن ئېلىندى، بىر بۆلىكى خەلق ئىچىدىن توپلاندى.

ئەل دەردىنى بىلمەيدۇ
بۇغراخاندىن باشقىسى.

4

نېمە دەردى بار ئىكەن،
تۇمۇچۇقلار سايرايدۇ.
بۇغراخان ئامان بولسا،
ئۆلىمالار يايرايدۇ.

5

ئاتۇش دېگەن ئوبدان يۇرت،
دۈشەنبە بازارى بار.
غېرىبلارنى قوللايدۇ،
ھەز سۇلتان مازارى بار.

6

ھەز سۇلتاندا تۇغ ـ ئەلەم،
قولىدا قىلىچ ـ قەلەم.
يىغلىماڭلار، ياش باللار،
ئۆتۈپ كېتەر دەرد ـ ئەلەم.

7

ئىشىك ئالدى سالاسۇن،
سالار كېلىپ ئويناسۇن.
قەشقەردىكى يارىمنى
ھەز سۇلتانىم قوللاسۇن.

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

سادىر پالۋان قوشاقلىرى

سادىر پالۋان 1798 - يىلى غۇلجا ناھىيىسىنىڭ مولىلا توختىيۇزى يېزىسىدا نامرات دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. سادىرنىڭ ئۆسمۈرلۈك چاغلىرى دەل چىڭ خاندانلىقى زۇلمىنىڭ چېكىدىن ئاشقان مەزگىللىرىدە ئۆتتى. دەھشەتلىك ئېزىلىش ۋە ئېغىر ئالۋان - سېلىق دەستىدىن سەۋر قاچىسى تاشقان ئىلى دېھقانلىرى 1861 - يىلى چىڭ خاندانلىقىنىڭ زۇلمىغا قارشى قوزغىلاڭ كۆتۈردى. سادىر ئۇلارنى 1864 - يىلدىكى بايانداي قەلئەسى بىلەن كۈرە قورغىنىنى ئېلىش جەڭلىرىگە ئۇيۇشتۇردى، ئۆزى سىپىللارنى پارتلىتىپ، جەڭنىڭ ھەل قىلغۇچ غەلىبىسىنى قولغا كەلتۈرۈشتە ئۆچمەس تۆھپىلەرنى ياراتتى. شۇڭا، خەلق سادىرنى «پالۋان» دەپ ئاتىدى.

سادىر پالۋان ئۇزاق مۇددەتلىك كۈرەشلەردە كۆپ قېتىم دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قالغان بولسىمۇ، دۈشمەنگە ھەرگىز باش ئەگمىدى، پەم - پاراسەت ۋە باتۇرلۇق كۆرسىتىپ، زىندان - يامۇللارنى تېشىپ چىقتى، سۈرگۈنلەردىن قېچىپ قۇتۇلۇپ، جەڭلەرنى داۋاملاشتۇردى.

سادىر پالۋان دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ باتۇر سەركەردىسى بولۇپلا قالماي، يەنە داڭلىق خەلق قوشاقچىسى، ناخشىچىسى

ۋە ئەلنەغمىچىسى ئىدى. خەلق ئارىسىدا ئۇنىڭ نۇرغۇن قوشاقلىرى ۋە تەسىرلىك ناخشىلىرى تارقالغان بولۇپ، كىشىلەر ئۇنى ئەڭ قىممەت-لىك مەدەنىي مىراسلار سۈ-پىتىدە ساقلاپ ۋە قەدىرلەپ كەلمەكتە.

ئۆز ئۆمرىنىڭ تەڭدىن تولىسىنى خەلقنى زۇلۇمدىن قۇتقۇزۇش ئىشىغا سەرپ قىلغان بۇ مەشھۇر خەلق پالۋىنى تارىختا شەرەپلىك ئىز ۋە جاراڭلىق ناخشا - قو-شاقلارنى قالدۇرۇپ، 1871 - يىلى ماي ئايلىرىدا ئۆز يېزى-سىدا ۋاپات بولدى.

سادىر دەپ ئېتىم يامان،
ئون بەش ياشتا ئاتالغان.
دەسلەپكى تۇتۇلغاندا
قۇمۇل خانغا پالانغان.

يامۇلغا چۈشۈپ قالدىم،
چۈچۈن بىلەن پىتلارغا...
ۋاڭزى پۇلىنى دەيدۇ،
ئۆلگۈرمەيدۇ ئىتلارغا.

ۋاڭزى پۇلىنى دەيدۇ،
ۋاڭزىغا نېمە لازىم؟

يار خالتا ئەۋەتىپتۇ،
يامۇلدا يېتىپ تەزىم.

يامۇلدا تولا يېتىپ،
ساچىم بىر قۇچاق بولدى.
مەن يامۇلنى تەشكەندە،
قوۋۇرغام پىچاق بولدى.

يامۇلنى تېشىپ قويۇپ،
ئىككى چىقتىم تالاغا.
مېنى باققان بەش يايى
ئەمدى قالدى بالاغا.

يامۇلنىڭ ياغاچلىرى
قىزىل سىردا سىرلاقلىق.
مېنى باققان بەش يايى
ئۇرۇمچىدە سولاقلىق.

يامۇلنى تېشىپ چىقىپ،
قازانچى[1] بىلەن قاچتۇق.
چېرىكلەر قوغلاپ چىقسا،
قار كېچىپ داۋان ئاشتۇق.

قازانچى دېگەن يەرنى
چېرىكلەر تاپالمايدۇ.

① قازانچى ــ غۇلجا ناھىيە موللاتوختىيۇزى يېزىسىنىڭ شىمالىدىكى تاغ جىلغىسى.

يىراقتىن قاراپ تۇرسام،
بىر دۆڭدىن ئاشالمايدۇ.

ئايلىنىپ تولا يۈرۈپ،
خويمۇ زېرىكتىم شەھەردىن.
ئايرىمىسۇن خۇدايىم،
قازانچى دېگەن يەردىن.

تەڭرىتاغلىرى دەيدۇ،
مېنىڭ ياتار ماكانىمدۇر.
نېمە قىلساڭ قىل، شەنگەن،
سېنىڭ سورار زامانەڭدۇر.

سادىر ياتقان كامارغا
ئۇچار قانات كىرمەيدۇ.
مەن ئۆزۈم بۇ يەرلەردە،
بالىلىرىم نېمە يەيدۇ؟

يامۇلدىن قېچىپ يۈرۈپ،
تاغلارنى تاۋاپ ئەتتىم.
قورساق ئېچى يامانكەن،
شالغۇرنى كاۋاپ ئەتتىم.

سادىرمەنۇ سادىرمەن،
سادىر بولماي نېمە مەن؟
تاغ يوللىرىنى سورىساڭ،
ھەممە جاينى بىلىمەن.

تاغلارنى كېزىپ يۈرۈپ،
ئاتلىرىم يېغىر بولدى.
شالغۇۇرنى كاۋاپ ئەتسەم،
بىر تاتلىق بېغىر بولدى.

يامۇلدىن قاچقان كۈنى
دوستلار بىلەن تېپىشتىم.
قوغلاپ چىققان چېرىك بىلەن
ئۈچ كۈنگىچە ئېلىشتىم.

چېرىك قاچتى ئىلىغا،
ئېتىپ چۈشۈردۈم بېلىغا.
سەكرەپ چۈشۈپ ئېتىمدىن
نەيزە تىقتىم گېلىغا.

سادىرنى تۇتۇپ بەرگەن
ئاق جاڭزىدىكى شاڭيو.
جان باقماق ئۈچۈن ساتتىم
قۇمۇل شەھىرىدە ياڭيۇ.

قۇمۇل دېگەن شەھەرلەردە
قازان قۇلىقى تۆتكەن.
زالىم تۇڭچىسى بەگلەر
زۇلمىدىن ئۆلۈم كۆپكەن.

كۈرە يولىدا مىڭىپ،
مەپەڭ سۇندىمۇ، شەنگەن؟!

سادىرنى تۇتۇپ بېرىپ،
كۆڭلۈك تىندىمۇ، شەنگەن؟!

بالا كەلدى بېشىمغا،
تارتماسقا نېمە چارە.
مەن بىلمەس قانداق يامۇل
قىلارمەن پارە ـ پارە!

مەن يامۇلدىن قاچقاندا،
بۇرۇلدى[1] بىلەن قاچقان.
سالاسۇنغا سولاپ قويسا،
قۇلۇپ تولغاپ ئىشىك ئاچقان.

يامۇلدىن قېچىپ چىقىپ،
ياتقان يېرىم يانبۇلاق.[2]
خۇدايىمدىن تىلەيمەن
ماڭا بەرسە بىر ئۇلاغ.

يوللاردا كېتىپ بېرىپ،
قاتتىق نېنىمنى يېدىم.
بىر مانجۇ سوراپ ئىدى،
مەن ئۆزۈم خەنبىڭ، دېدىم.

سادىر دەپ ئېتىم قالدى،
داڭزىدا خېتىم قالدى.

---

① بۇرۇلدى ــ جاي ئىسمى.
② يانبۇلاق ــ جاي ئىسمى.

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com